

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASI YOSHIDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIYASI HAMDA NUQSONLARINI KELIB CHIQISH SABABLARINI O'RGANISH HAMDA OLDINI OLISH

Nikitinka Mariya Rusverovna

Urganch davlat universiteti Pedagogika fakulteti amaliy psixologiya yo'nalishi 2 – bosqich talabasi

Anotatsiya: *Bugungi maqolamizda 5 yoshidagi bolalarning psixologiyasi orqari kelib vhiqadigan nuqsonlar hamda bolalar o'z ona tilini imkon qadar erta o'zlashtirishlari, to'g'ri va chiroyli gapirishlari uchun hamma narsani qilish. Oilada bola mukammal tushuniladi va nutqi nomukammal bo'lsa, u hech qanday noqulaylikni boshdan kechirmaydi. Nutqning tozaligi masalasi bolaning maktabga kelishi bilan alohida ahamiyatga ega bo'ladi. Maktabda nutqdagi nuqsonlar o'quvchilarning muvaffaqiyatsizlikka olib kelishi mumkin. Maktabga kelgan birinchi kundan boshlab bola nutqdan keng foydalanishi kerak: butun sinf ishtirokida javob bering, savol bering, ovoz chiqarib o'qing va nutqning kamchilklari darhol aniqlanadi.*

Kalit so'zlar: *5 yoshidagi bolalarning psixologiyasi orqari kelib vhiqadigan nuqsonlar, artikulyatsiya apparati , murakkab nutq*

Bu hayotda bolaning nutqi qanchalik ravon ,so'zlarga boy va albatta to'g'ri bo'lsa, bola unda o'z fikrlarini , xoxishlarini ifoda eta olishi, jamiyatda ham o'z o'rnini topishinshuncha oson bo'ladi, uning voqelikni bilish qobiliyati shuncha kengroq rivojlangan bo'ladi, bolalar va kattalar bilan kelajakdagi munosabatlar, uning xatti-harakati va, uning shaxsiyati shunchalik to'liq bo'lib rivojlanib boraveradi. Lekin bu hayotda hamma narsa ham bir tekisda ketmaydi buning aksi , bolaning tushunarsiz nutqi , so'zlarni, tovushlarni to'g'ri talaffuz eta olmasligi esa uning odamlar bilan munosabatlarini juda murakkablashtirib, ko'pincha uning xarakterida og'ir iz qoldiradi. Bunda 5 yoshligida bolaning nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ularni og'riqli his qiladilar, uyatchan, o'zini o'ziga tortadigan va ba'zilari hatto asabiylashadi. Bunday bolalarda tengdoshlariga, nisbatan ba'zan esa kattalarga nisbatan tajovuzkorlikning namoyon bo'lishini kuzatishimiz mumkin. Bizning vazifamiz to'laqonli shaxsni tarbiyalashimizdir. Buning uchun bolaning jamoa bilan erkin muloqot qilishi uchun sharoit yaratish kerak. Bolalar o'z ona tilini imkon qadar erta o'zlashtirishlari, to'g'ri va chiroyli gapirishlari uchun hamma narsani qilish. Oilada bola mukammal tushuniladi va nutqi nomukammal bo'lsa, u hech qanday noqulaylikni boshdan kechirmaydi.^[1] Bolaning tashqi dunyo bilan aloqalari doirasi asta-sekin kengayib bormoqda va buni tengdoshlar ham, kattalar ham tushunishlari juda muhimdir. Shuning uchun, bolangizni qanchalik tez to'g'ri gapirishga o'rgatsangiz, u jamoada o'zini shunchalik erkin his qiladi.

Nutqning tozaligi masalasi bolaning maktabga kelishi bilan alohida ahamiyatga ega bo'ladi. Maktabda nutqdagi nuqsonlar o'quvchilarning muvaffaqiyatsizlikka olib kelishi mumkin. Maktabga kelgan birinchi kundan boshlab bola nutqdan keng foydalanishi kerak: butun sinf ishtirokida javob bering, savol bering, ovoz chiqarib o'qing va nutqning kamchiliklari darhol aniqlanadi. Bolani o'qish va yozishni o'rgatish davrida tovushlar va so'zlarning to'g'ri sof talaffuzi alohida ahamiyatga ega, chunki yozma nutq og'zaki nutq asosida shakllanadi. Bolalar nutqi tovushining softligi va imlo savodxonligi o'rtasida yaqin bog'liqlik o'rnatilgan. Yosh o'quvchilar asosan o'zlari gapiradigan tarzda yozadilar.^[2] Boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida o'z-o'zini bog'lagan bolalarning katta qismi bor. Uy vazifasini tashkil etishda nimalarga e'tibor berish kerak? Bunda bolaga qanday yordam berish kerak? Talaffuzdagi nuqsonlar artikulyatsiya apparati tuzilishidagi buzilishlarning natijasi bo'lishi mumkin: tishlarning rivojlanishidagi og'ishlar, pastki tishlarga nisbatan yuqori tishlarning noto'g'ri joylashishi va boshqalar nutqning buzulishiga sabab bo'lishi mumkin. Nutqdagi nuqsonlarning oldini olish uchun uni kuzatib borish juda muhimdir. Tish tizimining holati va rivojlanishi, tish shifokoridan vaqtida maslahat so'rash, nuqsonlarni bartaraf etish, tishlarni davolash e'tibollik bo'lish muhimdir. Eshitishga alohida e'tibor berilishi kerak. Bolaning nutqni o'zlashtirishida, tovushlarni to'g'ri va o'z vaqtida o'zlashtirishda eshitish muhim rol o'ynaydi. Nutqni, individual so'zlarni, tovushlarni eshitib, bola ularni o'zi talaffuz qila boshlaydi.

Eshitishning biroz pasayishi bilan ham u nutqni normal qabul qilish qobiliyatini yo'qotadi. Shuning uchun ota-onalar chaqaloqning eshitish qobiliyatini rivojlantirishga e'tibor berishlari juda muhimdir. Bolaning eshitishini doimiy kuchli tovush ta'siridan (radio, televizor to'liq hajmda yoqilgan) himoya qilish kerak va eshitish organlari kasalliklarida ularni o'z vaqtida davolash kerak, uyda davolanish bilan emas, balki tibbiy hodimlari vakcerakli muassasalar bilan ish olib borishimiz kerak. Kattalar bolaga to'g'ri talaffuzni o'zlashtirishga yordam berishlari kerak, ammo nutqni rivojlantirishga majburlash kerak emas. Chaqaloqni murakkab nutq materiali bilan yuklash, uni tushunmagan so'zlarni takrorlashga, shakli, mazmuni va hajmi jihatidan murakkab she'rlarni yodlashga, to'g'ri o'rganishga, artikulyar apparatlarning tayyor emasligi sababli tovushlarni talaffuz qilishga majburlash zararli. unga hali mavjud emas (masalan, 2-3 yoshda, to'g'ri o'rganing, xirillagan tovushni r talaffuz qiling), maktab yoshidagi bolalar uchun mo'ljallangan badiiy asarlarni o'qing.^[3] Bola nutqni taqlid qilish orqali o'rganadi. Shuning uchun, siz kattalar, talaffuzingizni kuzatishingiz, sekin gapirishingiz, barcha tovushlarni va so'zlarni aniq talaffuz qilishingiz juda muhimdir. Ko'pincha tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilishning sababi bolaning chaqaloq tez-tez muloqot qiladigan kattalar, kattalar, opa-singillar, o'rtoqlarning nuqsonli nutqiga taqlid qilishidir. Ota-onalar, shuningdek, bola bilan muloqot qilishda, ayniqsa erta va kichik maktabgacha yoshda, bolaning nutqini

"soxtalashtirmaslik", so'zlarni buzib talaffuz qilish, umume'tirof etilgan so'zlar o'rniga qisqartirilgan so'zlarni yoki onomatopeyani ishlatmaslik kerakligiga e'tibor berishlari kerak ("bibika", "lyala" va boshqalar). Bu faqat tovushlarni assimilyatsiya qilishni sekinlashtiradi, lug'atni o'z vaqtida o'zlashtirishni kechiktiradi. Kichkina yoki mehr qo'shimchalari bo'lgan so'zlarni, shuningdek, uning tushuna olmaydigan yoki tovush-bo'g'in jihatidan murakkab so'zlarni tez-tez ishlatish bolaning nutqini rivojlantirishga yordam bermaydi.^[4] Farzandingiz har qanday tovushlarni, so'zlarni, iboralarni noto'g'ri talaffuz qilsa, siz unga taqlid qilmasligingiz, kulmasligingiz yoki aksincha, uni maqtashingiz kerak. Bu jarayon tugallanmagan chaqaloq hayotining o'sha davrida tovushlarning to'g'ri talaffuzini talab qilish ham mumkin emas. Bolalar nutqidagi ayrim kamchiliklarni faqat mutaxassislar, nutq terapevtlari yordamida bartaraf etish mumkin. Ammo bir qator kamchiliklarni bartaraf etish oson va ota-onalar uchun ochiqdir. Oilada, odatda, bola u yoki bu tovushni yoki so'zni noto'g'ri talaffuz qilganda uni tuzatadi, lekin ular buni har doim ham to'g'ri qilmaydi.

Nutqdagi xatolarni tuzatishga juda ehtiyotkorlik bilan yondashish kerak. Siz bolani yomon nutqi uchun tanqid qila olmaysiz va unga qiyin so'zni darhol va to'g'ri takrorlashni talab qilishingiz mumkin. Ko'pincha bu bolaning umuman gapirishdan bosh tortishiga, o'zini o'zi yopib qo'yishiga olib keladi. Xatolarni xushmuomala, do'stona ohangda tuzatishingiz kerak. Bolaning noto'g'ri talaffuz qilingan so'zini takrorlamang. Uning talaffuziga misol keltirish yaxshidir. Uyda bola bilan o'qish, unga kitob o'qish, rasmlarga qarash, ota-onalar ko'pincha unga matn mazmuni haqidagi savollarga javob berishni, ertak (hikoya) mazmunini qayta aytib berishni, rasmda ko'rsatilganlarga javob berishni taklif qilishadi. Bolalar bu vazifalarni engishadi, lekin nutq xatolariga yo'l qo'yadilar. Bunday holda, siz bolani to'xtatmasligingiz kerak, unga bayonotni to'ldirish imkoniyatini berishingiz kerak, keyin esa xatolarni ko'rsating, namuna bering. Ko'pincha bolalar bizga turli xil savollarni berishadi. Ba'zan ularga to'g'ri javob topish qiyin. Ammo bolaning savollaridan qochish mumkin emas.^[4] Bunday holatda, siz bola ovqatlanayotganda (yurishda, ba'zi topshiriqlarni bajarishda va hokazo) javob berishga va'da berishingiz mumkin, kattalar esa bu vaqt ichida hikoyaga tayyorgarlik ko'radi. Keyin chaqaloq to'g'ri ma'lumot oladi, kattalar yuzida qiziqarli suhbatdoshni ko'radi va kelajakda u bilan muloqot qilishga intiladi. Oilada bolaga shunday sharoit yaratish kerakki, u kattalar, aka-uka va opa-singillar bilan muloqot qilishdan qoniqish his qiladi, ulardan nafaqat yangi bilimlarni oladi, balki so'z boyligini boyitadi, jummalarni to'g'ri qurishni, talaffuz qilishni o'rganadi. tovushlar va so'zlarni to'g'ri va aniq aytish qiziqib rivojlanib boraveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Logopediya M. Ayupova
2. kun . uz
3. [http; //optoLov.ru](http://optoLov.ru)
4. Maxsus pedagogika
5. Maxsus psixologiya
6. Temurova, G. (2020). O 'YIN–ESHITISHIDA NUQSONI BO 'LGAN BOLALARNING NUTQIY QOBILİYATLARINI FAOLLASHTIRISH OMILI SIFATIDA. Архив Научных Публикаций JSPI.
7. “Yosh davrlari va pedagogic psixologiya” SH.A.Do'stmuhammedova